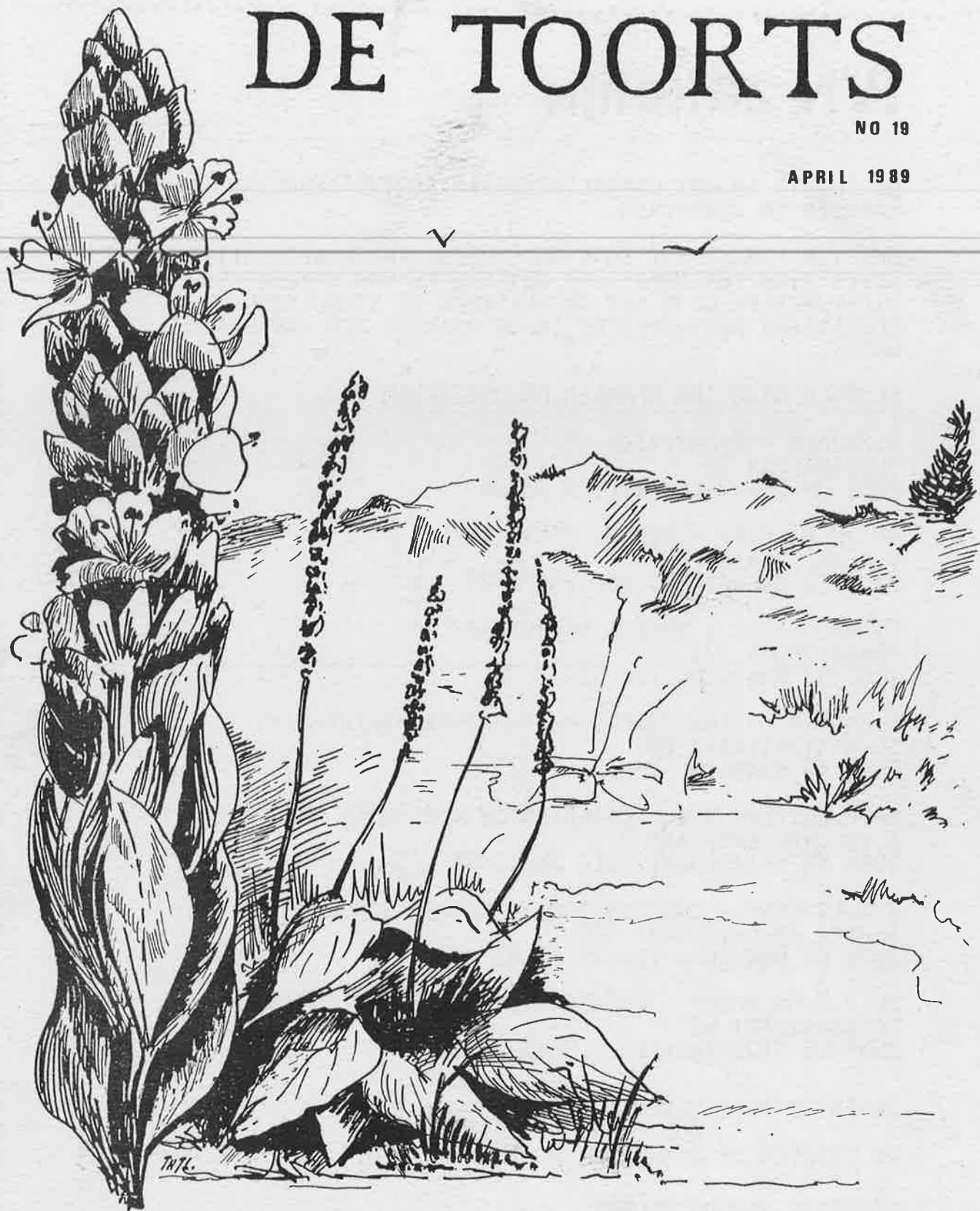

DE TOORTS

NO 19

APRIL 1989

contactblad van de afdeling
haarlem en omstreken
van het IVN

7^e JAARGANG

IVN zakelijk

DE TOORTS IS HET CONTACTBLAD VAN DE IVN-AFDELING
HAARLEM EN OMSTREKEN.

HET IVN (INSTITUUT VOOR NATUURBESCHERMINGSEDUCTIE)
STELT ZICH TEN DOEL: HET BEVORDEREN VAN NATUUR- EN
MILIEUBESEF, DOOR HET ORGANISEREN EN STIMULEREN VAN
EDUCATIEVE ACTIVITEITEN IN DE RUIMSTE ZIN VAN HET
WOORD.

BESTUUR AFDELING HAARLEM EN OMSTREKEN

R.ROORDA - VOORZITTER
JULIANALAAN 63
2051 JM OVERVEEN. TEL.25 33 08

MW. M.WILMINK - EERSTE SECRETARIS
V.D.WAALSLAAN 20
2105 TD HEEMSTEDE. TEL.28 75 28

M.DAALMEIJER - TWEDE SECRETARIS
PRATTENBURG 201
2036 SJ HAARLEM. TEL.33 39 09

F.HAGENS - PENNINGMEESTER + LEDENADMINISTRATIE
SOESTDIJKSTRAAT 30
2012 KS HAARLEM. TEL.31 24 27

MW.C.LEYZERS VIS - COÖRDINATOR WERKGROEP EXCURSIES
I.V.D.WAEYENSTRAAT 4
2064 XN SPAARNDAM. TEL. 38 46 06

N.V.ESTERIK - COÖRDINATOR WERKGROEP SCHOLEN
ALETTA JACOBSSTRAAT 180
2037 PE HAARLEM. TEL.35 63 98

MW.R.M.HULSHOFF - COÖRDINATOR WERKGROEP CURSUSSEN
WESTERSTRAAT 92
1655 LE SIJBEKARSPER. TEL.02299/829

JAARBIJDRAGE: LEDEN F. 22,50
DONATEURS F. 25,00
TE STORTEN OP GIROREKENING 5007954 T.N.V. IVN-AFD.HAARLEM E.O.

REDACTIE VAN DE TOORTS

MW.Y.BEERTHUIZEN
R.HOOGSTRATEN
JACQ.DE JONG
TH.LITJENS

REDACTIE-ADRES: JACQ.DE JONG, F.NETSCHERSTRAAT 18
2024 KS HAARLEM. TEL.25 49 41

Inhoud

Bestuursmededeling	2
Heemsteedse Milieuprijs	3
Zo'maar wat prietpraat	4 X
Jaarverslag	9
Buurtgenoten	12
Medewerking dia-inventarisatie	14
Warmbloedige dieren in de winter	15
Hoe overwinteren dieren in en om huis	17
Ganzen	19
Flora-excursie	20
Flora- en faunawet	21
De groene winkel met " nieuwe uitgaven	24
Wijzigingen ledenbestand	25
Leestafel	26
Extra activiteiten	27

Dit redactioneel geeft het verslag van de TOORTS-redactie weer, dat op de algemene ledenvergadering van 28 februari j.l. is voorgelezen.

"Een jaar geleden vermeldde het verslag over 1987 twee doelstellingen: *

- * op de ingeslagen weg voortgaan.
- * open oog houden voor suggesties, voor verbeteringen en vernieuwingen.

Welnu, de redactie heeft de ingeslagen weg ook in 1988 aangehouden en zijpaden vermeden.

Vernieuwingen zijn er enkele gerealiseerd, waarvan de belangrijkste zijn:

- * de serie: "Kruidenpotterij" door Mona Schön-Westerduin;
- + het overzicht "Leestafel", publicatie van ingekomen stukken ten dienste van de leden, op initiatief van Mieke Wilmink;
- * de serie artikelen "Buurtgenoten" door Yvonne Beerthuizen.

Dat wat betreft de inhoudelijke kant van de TOORTS.

De omvang is, vergeleken met 1987, ongeveer hetzelfde gebleven, nl. 3x per jaar verschenen in een oplage van 220 exemplaren per uitgave. In totaal 70 pag. tekst

T.a.v. de organisatie van de TOORTS, resumerend het volgende:

- * Gerard Peeters vertrok naar het oosten des lands;
- * Yvonne Beerthuizen trad toe tot de redactie;
- * Jon Valkenier en Hennie Kenselaar zorgden voor de verdeling, verzending en bezorging van de TOORTS.

Dat waren toch wel reeds bekende feiten. Nieuw is, dat Johan Cronau, in verband met zijn nieuwe baan, te kennen heeft gegeven zijn medewerking aan de TOORTS te

willen beëindigen.

Tot zover verslag van zaken, die ons voor u vermeldenswaard leken.
Rest ons u te verzekeren, dat wij ook voor 1989 ons best zullen doen u een
drietal lezenswaardige en interessante TOORTS-nummers te verzorgen."

Tot zover genoemd verslag.

Het bewijs, dat wij de in de laatste alinea gedane belofte na willen komen, ligt
thans voor u.... Wij wensen u veel leesgenoegen.

De redactie van de TOORTS

*inzending van kopy voor het volgend nummer:
→ uiterlijk 15 juni a.s. (maar liefst eerder!) ←*

Bestuursmededeling

Ten eerste nam Jan Andreae afscheid
laatste vier jaar voorzitter van de
geweest en zijn grote verdienste
het organisatorische vlak. Onder
schap is de stabiliteit weer in or
teruggekeerd, en heeft de vorming
gestalte gekregen. Soms zichtbaar,
achter de schermen, is hij voor onze vereniging actief geweest
Jan, héél veel dank - het ga je goed!

Als tweede bestuurslid trad Joop Cronau af. En in één adem noemen we dan
ook Henny Kenselaar, die Joop op menige bestuursvergadering heeft vervangen.
Mede dank zij beider inzet, heeft de werkgroep excursies afgelopen jaren
zo'n gevarieerd programma kunnen bieden.
Beiden blijven jullie gelukkig actief in onze afdeling.
Joop en Henny, ook jullie worden bedankt voor jullie (bestuurlijke) inzet!

Als nieuwe bestuursleden verwelkomen wij: Ronald Roorda, als voorzitter,
en Carla Leyzers Vis, als coördinator van de werkgroep excursies.
Wij hebben er alle vertrouwen in, dat we ook in deze nieuwe bestuurssamen-
stelling weer prettig zullen samenwerken.

namens het bestuur,
Fred Hagens

Voor verdiensten op gebied van voorlichting

Heemstedse Milieuprijs 1988 voor Van der Eem-Wildschut

HEEMSTEDE. — De Heemstedse Milieuprijs 1988 gaat naar mevrouw M. van der Eem-Wildschut. De Milieuraad heeft haar voor deze prijs voorgedragen vanwege haar verdiensten op het gebied van de milieu-voorlichting en -educatie.

Wethouder S. van der Pas-Bouman reikt de prijs, een ets van het Chinese bruggetje in het wandelbos Groenendaal en gemaakt door de Vogelenzangse kunstenaar Paul Koning, vanmiddag om half vijf uit in de trouwzaal van het Heemstedse raadhuis.

Mevrouw Van der Eem heeft de laatste jaren met veel en-

thousiasme aan de schoolgaande jeugd voorlichting gegeven over de natuur en het milieu. Om haar kennis hierover uit te breiden volgde zij cursussen bij het Instituut voor Natuurbeschermingseducatie. Deze kennis bracht zij op ruime schaal in de praktijk. Eerst op de school waar haar kinderen zaten, later op andere scholen en instellingen.

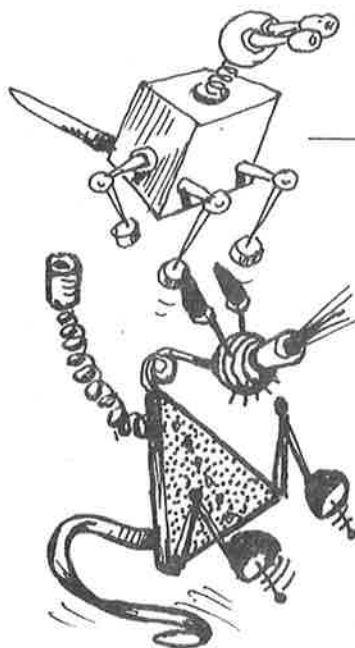
Zij schreef een aantal originele artikelen voor schoolkranten van Heemstedse en Haar-

lemse scholen. Ook houdt zij lezingen en organiseert zij tentoonstellingen. Daarnaast is zij actief als vrijwilligster voor het Milieucentrum Groenendaal.

Ze treedt daar als gastvrouw op, maakt lespakketten, werkt mee aan het uitzetten van het Natuurpad in Groenendaal en ontvangt en begeleidt groepen kinderen die het Ecodroom buiten de openingstijden bezoeken. Tenslotte is zij ook educatief medewerkster van de kinderbouderij Haarlem.

Bij alle reeds ontvangen gelukwensen graag ook nog die van ons, Marisca!

redactie

Een bijzondere bacterie

De meeste bacteriën zijn staafvormig of rond. De enige uitzondering is een vierkante bacil, die enkele jaren geleden door een Britse wetenschapper werd ontdekt.

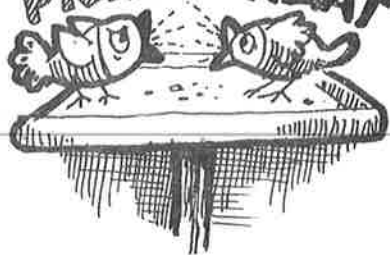
Nu hebben Japanse microbiologen een bacterie gevonden, die driehoekig is. De eencellige werd gevonden in een zoutpan in het westen van Japan. Zij is vijf micrometer (één micrometer is één miljoenste meter) groot, rood en nogal plat. De bacterie beweegt zich voort met behulp van een zweepstaart.

Haar buitengewone vorm en het feit, dat ze in warm, zout water leeft, wijst er op dat het waarschijnlijk een archaebacterie is.

Archaebacteriën zijn oerbacillen met een bijzondere stofwisseling en ongewone celstructuur, die zich hebben aangepast aan de extreme omstandigheden, die tijdens het ontstaan van het leven op onze planeet heersten.

(EOS)

Zo maar wat PRIETPRAAT OVER STINZENPLANTEN

In de vorige TOORTS sprak ik over erg vroeg bloeiende planten. Planten, die al of nog bloemen hebben in de late winter of het vroege voorjaar. Door de heel bijzondere winter, zoals waarschijnlijk niemand van ons nog eerder heeft meegemaakt, zijn alle winterwarmterecords gesneuveld en hebt

u (gelukkig? spijtig?) niet de kans gekregen met uw bezem het bloeiende made-liefje onder de sneeuw vandaan te vegen....

Eén bepaalde, vrij grote groep voorjaarsbloeiërs liet ik ongenoemd. U hield ze van mij tegoed: de stinzenplanten.

Onder de naam stinzenplanten vatten we een groot aantal plantensoorten samen, die in ieder geval één gezamenlijk kenmerk hebben: de standplaats. Men vindt ze -niet uitsluitend, maar wel voornamelijk- op historische plaatsen: rondom kastelen, ruïnes, kloosters, buitenplaatsen, landgoederen, burchten, adellijke en ridderlijke heerlijkheden, luthuizen, luthoven, oude boerenhofsteden, slotparken, havezathen, staten, stadswallen, bolwerken, kerkhoven, oude pastorie-tuinen, oude dorpsdokters- en notaristuinen, landhuizen, borgen en stinzen. Zo, dat liegt er niet om! Bovendien vindt u ze soms op plaatsen, waar nu niets meer te zien is, maar daar dragen ze de herinnering voort aan misschien al eeuwenlang vergane kloosters, kastelen en luthoven, wier grondvesten zelfs niet meer te achterhalen zijn. Kortom: de glans van adel en geur van noblesse straalt nog altijd van hen af.

Ze hebben nog een kenmerk gemeen: ze zijn daar niet uit zichzelf gekomen. Een mensenhand heeft ze daar gebracht. De hand van de man of vrouw, die daar toen- maals woonde; de kerkhoven uitgezonderd, maar dat had u al begrepen.

Ze zijn niet ontsnapt aan de hand van de tuinman, die verantwoordelijk was voor de middeleeuwse kloostertuinen, met hun echt -of vermeend- geneeskrachtige kruiden. Ze kwamen ook niet alle tegelijk. De één in 15-zoveel, de ander in 18-zoveel. Op een heel enkele na hebben ze ook in Nederland geen natuurlijke standplaats. En de uitzondering, die wel inheems is, komt niet verder dan het uiterste zuiden van Limburg, in hellingbossen op kalkrijke lössgrond. Daar vinden ze hun noordgrens.

De grote massa evenwel komt van elders: uit vreemde windstreken, maar dan wel uit alle windrichtingen. Ze zouden zonder menselijke hulp ons land nooit be-reikt hebben. Zelfs zij, die hun natuurlijke thuishaven het dichtst bij ons hebben, moeten nog altijd enkele honderden kilometers overbruggen om vanuit hun nog altijd bestaand, oorspronkelijk milieu in de hellingbossen van de Middeneuropese gebergten Zuid-Kennemerland te bereiken. Vanuit de Eiffel, Harz, Jura, Sauerland, met een enkele uitzondering wat noordelijker: het Teutoburger-woud. Het zijn de bofkonten, die toch nog zo dicht mogelijk bij huis gebleven zijn. De meeste evenwel komen van verderaf. Hun voorouders en huidige familie zien de zon 's morgens opkomen boven de straat der Dardanellen en 's avonds ondergaan boven de straat van Gibraltar. Ze zijn van subtropische origine; van alle boorden van de Middellandse Zee.

En, omdat wij mensen graag duur doen, noemen we ze daarom mediterrään (medi= midden; terra= land; Middellandse Zee= Méditerranée). En dat moet u dan zeer uitgebreid zien: van het uiterste westen (Spanje en het tegenoverliggende noordelijk Afrika), via het midden (Italië, Griekenland; de vele eilandjes voor de kust; Marokko, Tunis en Algerije) tot het uiterste oosten (de Levant, het

vroegere Palestina, Syrië, Egypte en Turkije). Een aantal emigreerde van nog verder: diep Aziatisch Turkije in, zelfs tot in Centraal- en Zuidoost Azië. Bijna allemaal ook weer uit bergstreken met een landklimaat. Hoe verder ze hun groeiplaatsen van ons vandaan hebben, hoe later in de tijd de Nederlanders daar gekomen zijn, hoe langer het duurde voordat die planten hier naar toe werden gebracht. De mediterrane al vóór 1500, de Noordamerikaanse (bv. de sneeuwbes en de prachtframboos) waarschijnlijk pas na 1800.

2. Een derde gezamenlijk kenmerk van deze groep: ze hebben voor ons iets mysterieus; er hangt een waas van geheimzinnigheid om, net als bij uilen. De plaatsen waar ze bij ons staan: kastelen, ruïnes en statige landhuizen, het is al deftigheid wat de klok slaat! En dan natuurlijk al eeuwenlang die vraag: waar komen ze vandaan en hoe zijn ze hier gekomen?

Lang dacht men dat ze in de Middeleeuwen, tijdens de Kruistochten (1096-1291) meegenomen waren uit het Heilige Land. Dus óók nog een geur van heiligheid en martelaarschap! Maar die enkele kruisvaarder, die het avontuur overleefde en terugkwam, zal onderweg wel andere zorgen gekend hebben dan het meebrengen van stekken en zaden. Voor Haarlem en omgeving was dit echter nog niet eens zo gek geredeneerd: veel Kennemers namen deel aan en kwamen ook nog terug van de Kruistocht van 1217, die in 1219, bij de verovering van Damiate, zijn eindpunt vond.

4. En dan, als summum van geheimzinnigheid: de gezamenlijke naam stinzenplanten, of stinzenflora. Dit laatste mysterie is echter snel opgelost. De naam ontstond na 1915. Zo'n 60 jaar geleden begon men in Friesland oog te krijgen voor deze speciale groep van planten en voor de plaatsen waar ze groeiden. In Veenwouden bestond toen al de naam "stinsblomkes". Die werden daar toen al als groep herkend. De naam is afgeleid van het woord "Stins". De enige plattelandsstins die nog bestaat van de honderden die er zo tussen 1200 en 1700 gestaan hebben, is de "Schierstins" te Veenwouden. Een stins is een stenen toren, gebouwd op een opgeworpen heuvel, met eromheen een gracht en soms ook palissaden, of een aarden wal. De toren diende als vluchttoren in tijden van gevaar. De brug over de gracht kon worden opgehaald. Een stenen gebouw moet in die tijd een zeer opvallend element zijn geweest in een omgeving, die verder alleen uit hout en leem opgebouwde huisjes en boerderijen kende. Elders kwamen ze ook voor en werden daar steenhuis of donjon genoemd. In de provincie Groningen sprak men van borg en, heel typisch, in Italië komen ze ook voor en heten daar borgo!

De Schierstins staat dus in Veenwouden in Friesland. Deze uit grote kloostermoppen opgebouwde vluchttoren is omstreeks 1375 gebouwd, waarschijnlijk door een edelman, een hoofdeling, en maakte vanaf 1439 deel uit van een uithof (kleine dépendance van een abdij of klooster) Klaarkamp te Rinsumageest. Stins betekent "van steen". Schier is het Friese woord voor "grijs of grauw". De "grijze van steen" dus. Was hij ook grijs? Mogelijk, en zelfs waarschijnlijk. Maar waarschijnlijker is, dat hij genoemd is naar de monniken van het klooster Klaarkamp, die grijze pijen droegen en daarom ook Schieremonniken werden genoemd. Ze namen ook deel aan de strijd van de Schieringen en de Vetkopers, naar hen genoemd; de Friese tegenhanger van de Hoekse en Kabeljauwse twisten. Vergelijk ook Schiermonnikoog (= eiland van de schiere of grijze monniken) en skierroek (= grijze of bonte kraai).

In 1932 verscheen in een publikatie de naam "stinsplant" voor het eerst in druk. Daarna werd het: stinseplant - stinzeplant - stinsenplant, om uiteindelijk als "stinzenplant" zijn algemeen aanvaarde naamvorm te vinden. Ook in buitenlandse publikaties, al is dan in de Duitstalige landen "Burgpflanzen" in zwang. De naam "stinzenplant" is dus puur toeval. Het had nèt zo goed borgplant, havezathenplant of lusthofplant kunnen zijn. Of noem de hele rij van straks maar weer op.

Het "waar komen deze planten vandaan?" is al uit de doeken gedaan. Maar hoe

* *Stinzenplant, die rondom de kloosterkerk in de Dieren
en restant plant, in de Dieren
planten*

zijn ze hier gekomen, en vooral: waarom juist op deze bijzondere plaatsen? We nemen weer een duik in de geschiedenis. Al die kleine, benepen en benauwde gebouwen, zeer efficiënt in oeroude tijden bij gevaar, verloren hun verdedigingswaarde na 1400, toen de Duitse monnik en alchemist Barthold Schwarz, bezig zijnde (volgens de overlevering) met zoeken naar het maken van goud, bij toeval het buskruit her-uitvond (de Chinezen hadden dat al duizenden jaren eerder gedaan). Tegen kanonnen en andere vuurwapenen was zelfs een dik, stenen gebouw niet meer bestand.

Ook de welvaart nam toe. En de stinzen en borgen en wat dies meer zij, dijen uit. Ze kregen een fraai woonhuis, stallen, bijgebouwen, en nog later mooie grote tuinen en parken en groeiden uit tot lusthoven van adellijke heren en rijke grootgrondbezitters. Hier woonde de landheer en de stins werd tot state, deftig, groot en meeslepend. Vele van die states bestaan nog: de Haermastate (Drachten), Martenastate (Cornjum), Heringastate (Marssum), Menkemaborg (Uithuizen), Traeylameborg (Slochteren), Ennemaborg (Midwolde), en nog andere door het hele land. Een enkele met een groot park, waterpartijen, theekoepels, tuinhuisjes, priëlen, oprijlanen en zwaar versierde smeedijzeren hekken, wordt nog particulier bewoond. De meeste kregen echter een andere bestemming: raadhuis, volkshogeschool, belastingkantoor, politiebureau, jeugdherberg, of museum. De adel had macht en geld en zocht naar comfort, status en verheffing boven de "gewone" mensen. Later, vaak veel later, ontstonden ook elders lusthoven, buitenplaatsen en grote landgoederen. De meeste in de 17e en 18e eeuw, maar ook nog wel daarna. De 17e eeuw heette niet voor niets de "Gouden Eeuw", al was dat dan wel voor maar een heel kleine bovenlaag van de bevolking! Amsterdam werd na 1580 (de val van Antwerpen) de voornaamste handelsstad van Noordwest-Europa. Schepen voeren naar alle windstreken, en steeds maar verder. De handel bloeide; de kooplieden -de geschiedenis herhaalt zich- werden rijk en machtig: wéér geld en status! Men wilde comfort, uitsteken boven anderen, mooi en gezond leven. Men trok uit zijn vaak smalle en ongerieflijke woningen met beneden het woonhuis en boven het pakhuis en kantoor, zoals bv. aan de Nes. Wonen en werken werd vanaf nu gescheiden en men liet zich majestueuze huizen bouwen aan de pas-gegraven grachten. De kooplieden werden stadsbestuurder, burgemeester, schout, of lid van de Gewestelijke Staten. Het waren mensen zoals wij: ze wilden hoger, deftiger, méér luxe, méér grootheid. Maar in de zomer stonken de grachten voor hun zwaar gebeeldhouwde deuren; het water was vies en verspreidde allerhande ziektes. En, zoals wij in onze vakantie vertrekken naar de stacaravan op de Veluwe, ons zomerhuisje in Brabant, of misschien wel naar een bungalow aan het Comomeer, zo verlieten zij in de zomer de stad. Men liet zich een landhuis bouwen op een enorme lap grond aan de binnenduinstrand tussen Wijk aan Zee en Bennebroek, of langs de Amstel, de Vecht of de rand van het Gooi. De landhuizen dijen uit tot buitenplaatsen en landgoederen. Het kon niet op! Men bokste tegen elkaar op, concurreerden en stak elkaar de ogen uit. Men overtroefde elkaar met wagens, paarden, tuinen, parken en personeel. En hun ijdelheid heeft ons die prachtige buitenverblijven nagelaten.

Daar zijn er nog heel wat van over. Soms nog intact, vaak ook verbrokkeld en zelden meer particulier bewoond. Van sommige rest nog slechts de naam. Juist de omgeving van Haarlem is er rijk aan: Elswout, Koningshof, Belvédère, Saxenburg, Caprera, Brederode, Jachtlust, Meer en Berg, Duin en Kruidberg, Heerenduinen, Spaarnberg, het Neethof (weet u die nog?), Bosbeek, Beeckenstein, Waterland, Velserbeek, Marquette en vele andere. Vele kregen een andere, niet-woonbestemming. Denk maar aan Hope's Weltevreden, nu het Provinciehuis.

Maar toen ze nog bewoond waren, overtroefden de bewoners elkaar in alles, óók met vreemde verzamelingen, met exotische dieren en uitheemse vogels in enorme volièrres, met daarvoor een speciaal in dienst genomen pluimgraaf.

En natuurlijk óók met allerlei, liefst fraai-bloeiende sierplanten uit alle windrichtingen. De koopman bracht ze zelf mee van zijn zakenreizen. Of anders

zijn schipper, die aanvankelijk op de Levant voer, maar later naar de tropen: Indië, Azië en Afrika (Verenigde Oostindische Compagnie, 1602-1795!) Voor de echt tropische en een aantal subtropische planten moest weer een apart verwarmd gebouw komen: de orangerie (voor de "oranje-appels"), zoals bij de Mariastichting en op Elswout. Maar een groot aantal van die meegebrachte planten deed het ook uitstekend buiten, in het park. Ze vonden hier vaak dezelfde kalkhoudende en door spitten, schoffelen en harken rulle grond als in het thuisland. En zo raakten ze "ingeburgerd", d.w.z. ze plantten zich hier ook voort.

~~De mensen benijdden elkaar bijzondere soorten. Men ruilde en kweekte. Denk in~~ dit verband maar eens aan uitwassen als de handel in tulpenbollen, de zg. windhandel. Men haalde de nieuwe planten ook binnen in kloostertuinen en ruim-gesorteerde universiteitstuinen (de Hortus botanicus) met vaak duizenden soorten uit de hele wereld. Beroemd waren hiervoor Leiden, Franeker en Harderwijk; deze universiteiten hadden overal connecties. Wie reisden er nu meer dan studenten, geleerden, diplomaten en gezanten?

Dit was dan de geschiedenis van wat wij nu stinzenplanten noemen. Flora-vervalsing dus. Zeker! Maar we zouden ze toch voor geen geld meer willen missen. Net zo min als de produkten van de fauna-vervalsing van nog vroegere tijden (konijn en fazant), of uit diezelfde tijd (de wijngaardslak). Dat zijn nu immers onze dieren! En het zijn ook onze stinzenplanten!

Voor een deel bloeien ze in het voorjaar, zoals ze ook thuis gewend waren, zij het daar waarschijnlijk bij hogere temperaturen. Aan de kust van de Peloponesos zal het immers in april allicht warmer zijn dan rondom Kraantje Lek!

Er zijn er ook, die vroeger bloeien (de winteraconiet bv.), of veel later, in de zomer (het zomerklokje en de herfsttijloos). Wellicht is het voor sommige onder hen maar een beetje behelpen, hier.

Maar in de omgeving van Haarlem zijn ze overal te bewonderen: in de mooie, oude tuin van het Provinciehuis, in en rondom Elswout, bij de ruïne van Brederode, en een aantal ook in de Hout en in het Bloemendaalse Bos. De één alleen maar hier, een ander juist weer dáár. Maar een groot aantal soorten bij elkaar, daar opzettelijk samengebracht, vinden we in ons onvolprezen, vermaarde instructiepark en demonstratietuin "Thijsses Hof" achter de Mollaan in Bloemendaal.

Dit was de geschiedenis van de groep. Maar ook elke stinzenplant heeft nog zijn eigen verhaal. Interessant en boeiend. Leuke feiten en bijzonderheden misschien een ander jaar in dit blad. Maar beter kan ik u dat nog "in natura" demonstren in de Hof. Als u met een paar mensen belangstelling hebt, bel me dan gerust (023-336321 of 383851) en bedenk dat de hoofdbloei dit jaar wel eens vroeger (maart/april) kan zijn.

De historie van deze plantengroep kunt u voor een groot deel terugvinden in "Stinzenplanten" door Piet Bakker en Evert Boeve. Daar staat echter jammer genoeg, weinig in over Haarlem.

Heeft dit verhaal u geboeid? Prachtig! Zo niet: jammer....

Hoe dan ook, voor u en voor mij kan één van die plantjes nooit meer stuk. Want die is naar onze stad Haarlem genoemd: het "Haarlems klokkenspel". Houdt die naam verband met de Damiaatjes, dus toch met de Kruistochten....?

Welnee! Al lang voordat dit uitzonderlijk mooie plantje deze lieflijke naam kreeg, had het in Veenwouden al het koosnaampje "Stinseblomke"!

Niek Nicolai

Namen, voorzien van een sterretje (*), komen in ieder geval voor in Thijsse's Hof

* * daslook	/* stengelloze sleutelbloem	* * donkere ooievaarsbek
* * gele anemoon	* breed longkruid <i>primula</i>	tuinkamperfoelie (dat is
* * wilde akelei	* smal longkruid	niet de gewone!)
* * gevlekte aronskelk	* * wilde hyacinth	blauwe druifjes (bestaan
* * lelietje van dalen	/* bos-ereprijs	kweekvormen van)
* * gele kornoelje	kleine maagdenpalm	druifhyacinth
* * voorjaarshelmbloem	* maarts viooltje	dichtersnarcis
(vogel op stokje, of	blauwsporig bosviooltje	trompetnarcis (gekweekt
krukje, niet te ver-	* * blauwe anemoon (niet de	in vele variëteiten)
warren met voorjaars-	zelfde als de blauw-	amerikaans vergeet-mij-
helmkruid!)	gekleurde anemoon!)	nietje
* * vingerhoedskruid	* * italiaanse aronskelk	* * knikkende vogelmelk
* * grote bosaardbei	* * breedbladig klokje	* * gewone vogelmelk
* * kievitsbloem	sneeuwroem (zeker drie	* * groot glaskruid
* * bosgeelster	soorten)	groene ossetong (zeldz.)
* * weidegeelster	witte kornoelje	wit hoefblad
* * akkergeelster	gele kornoelje	japans hoefblad
* * Lievevrouwebedstro	boerencrocus (dat is	alpenbes
* * beemdooievaarsbek	niet de gewone crocus)	prachtframboos
* * witte veldbies (gras)	crocus (oervorm, in vele	* * sterhyacinth
* * grote veldbies (gras)	variëteiten gekweekt)	* * oosterse sterhyacinth
* * bosvergeet-mij-nietje	* * voorjaarszonnebloem	sneeuwbes
* * wilde narcis	* * winterakoniet	* * hostulp
* * groot hoefblad	groot sneeuwkllokje (dat ✓	driekantig look
* * bergbeemdgras	is niet het gewone	oosterse anemoon
* * schaduwgras	sneeuwkllokje)	geitebaard (zeldz.)
* * keizerskroon	* * sneeuwkllokje (Later in ✓	alpensla
* * kaukasisch sneeuwkllokje ✓	vele variëteiten ge-	droogbloeiër
* * glanzend sneeuwkllokje	kweekt)	hondstand
* * knopige ooievaarsbek	* * bosanemoon	* * holwortel (moeilijk te
* * stinkend nieskruid	* * knolsteenbreek	onderscheiden van de
* * breedbladig klokje	* * haarlems klokkespel	voorjaarshelmbloem)
* * bruine daglelie	(ondersoort van vorige)	* * gele dovenetel
* * damastbloem	* * voorjaarshelmkruid (niet	* * gevlekte dovenetel (bloem
* * turkse lelie	te verwarren met voor-	in vele tinten)
* * judaspenning	jaarshelmbloem!)	* * adderwortel
* * rhododendron	* * herfsttijloos	* * stengelloze sleutelbloem
* * witte sterhyacinth	kruisbes (veel kweek-	(<i>primula</i>)
* * zwarte bes	vormen)	wrangwortel
* * dubbel sneeuwkllokje ✓	struisvaren	* * zomerklokje
* * met gevulde bloemen)	ongevlekt longkruid	* * salomonszegel

~~mus~~ muskuskovid

't Is al Maart,
de dagen lengen
en de zon begint alvast
op de wei wat kleur
te brengen
met een lichte schilderskwast.

't Is al Maart
en allerwegen
kiemt het veld
en bloeit de wei.
Nog een maand of twee
gezwegen,
dan is 't bloei maand.
dan is 't Mei !

Jacqueline van der Waals

JAARVERSLAG

1988

Per 1 december 1988 telde onze afdeling 95 leden en 78 donateurs. Ons kontaktblad "de TOORTS" verscheen drie maal in een oplage van 220 exemplaren.

Het bestuur hield drie bestuursvergaderingen en bestond uit de volgende personen:

Jan Andreae	- voorzitter
Mieke Wilink en Martin Daalmeyer	- secretariaat
Fred Hagens	- penningmeester
Niels van Esterik	- scholenwerkgroep
Maureen Hulshoff	- cursussen
Joop Cronau,	- excursies
geassisteerd door Hennie Kenselaar	

Het voorjaarsprogramma van 1988 viel samen met de manifestatie "Zuid Kennemerland Natuurlijk". Deze manifestatie werd vrijdag 25 maart geopend door drs.R.J.de Wit, commissaris van de Koningin in de provincie Noord-Holland, in het concertgebouw te Haarlem.

De organisatie van deze grote natuur- en landschapsmanifestatie was in handen van de stichting "Zuid-Kennemerland Natuurlijk", onder voorzitterschap van de heer Jan Andreae, tevens voorzitter van onze IVN-afdeling.

Bedoelde stichting werd opgericht in 1985 door 7 regionale milieubewegingen:

- ACJN - Algemene Christelijke Jeugdbond voor Natuurstudie, afd. Haarlem;
- NJN - Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie, afd. Haarlem;
- KNNV - Koninklijke Natuurhistorische Vereniging, afd. Haarlem;
- VWGH - Vogelwerkgroep Haarlem, thans Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland;
- WDZK - Werkgroep Duinbehoud Zuid-Kennemerland;
- NM - Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten, distr. Noord-Holland;
- IVN - Instituut voor Natuurbeschermingseducatie, afd. Haarlem en Omstr.

Deze verenigingen hebben anderhalf jaar gewerkt aan de voorbereidingen, onder coördinatieschap van Jos Kluiters, tevens auteur van het t.g.v. de manifestatie verschenen boek "Zuid-Kennemerland Natuurlijk" (met foto's van Frits van Daalen).

De overheid (gemeenten, provincie en rijk), het bedrijfsleven en een aantal fondsen gaven belangrijke financiële steun.

De voornaamste doelstelling was: zoveel mogelijk inwoners van Zuid-Kennemerland informatie geven over, en in kontakt brengen met, de natuur en het landschap van de streek.

De activiteiten vonden plaats in de gemeenten Bennebroek, Bloemendaal, Haarlem, Haarlemmerliede/Spaarnwoude, Heemstede, Velsen en Zandvoort.

Met name het verzorgen van de 60 excursies (52 wandelingen en 8 fietstochten) was een IVN-aangelegenheid van de afdelingen Haarlem en Midden-Kennemerland. 25 van de 70 excursieleiders waren gidsen van onze afdeling. 1300 belangstellenden, w.o. 150 jeugdigen, tekenden van te voren in op de excursies; het werkelijke aantal deelnemers was echter veel groter.

Andere activiteiten in het kader van de 3 maanden durende manifestatie waren:

- * Expositie in de Vleeshal te Haarlem: "Vijfduizend jaar mens en natuur tussen duinen en polders" (16.000 bezoekers);
- * Expositie en openingsmanifestatie "Cultuur en Natuur" in het Concertgebouw te Haarlem;
- * In totaal 15 exposities op diverse plaatsen in de regio;
- * Diverse lezingen;
- * Het scholenproject. De scholenwerkgroep van onze afdeling maakte een leskist t.b.v. het onderwijs, gericht op leerlingen van de groepen 5,6,7 en 8 van het basisonderwijs en van de brugklassen van het voortgezet onderwijs.
In totaal 95 scholen tekenden in op deze kist met didaktische handleiding, leerlingenbladen en allerlei materiaal om over diverse onderwerpen proefjes te doen, zoals: duinen, waterwinning, strand en zee, diersporen, polder- en waterhuishouding, vlinders, planten en grassen, etc.
- * Tekenen- en schilderwedstrijd;
- * Fotowedstrijd;
- * Uitzetten van fietsroutes (4 leden van onze afdeling hadden hierin een belangrijk aandeel);
- * Uitzetten van natuurspaden;
- * Exposities in diverse bibliotheken;
- * De Natuurkijkaart, getekend door Ad Cameron en huis aan huis verspreid in geheel Zuid-Kennemerland, Hoofddorp en het noordelijk deel van de Haarlemmermeer, in een oplage van 140.000 stuks;
- * Het uitgeven van een prachtig verzorgd programmaboekje, waarvan er duizenden werden verkocht via de VVV's, diverse bezoekerscentra en bibliotheken in de regio, à f.1,- per stuk.

"Onze" Plien Peeters mocht de door de stichting beschikbare Natuursprijs voor Zuid-Kennemerland in ontvangst nemen. Ook Mariska van der Eem ontving een milieuprijs, ditmaal ter beschikking gesteld door de gemeente Heemstede.

In 1988 werd de natuurgidsenkursus nieuwe stijl afgesloten: op 20 maart ontvingen 24 kersverse IVN'ers hun diploma.

Een groepje van deze nieuwe lichte organisatie (en wel zónder Plien!) een najaars-groenkursus van vier avonden en 5 excursies voor 20 deelnemers. Deze werkgroep kursussen organiseerde ook een afdelingsdag en een contactavond voor de leden, met als thema: "Hoe komen dieren de winter door?".

Het najaarsprogramma van de afdeling startte in de maand september. Er vonden 7 publiekswandelingen plaats voor ca. 90 belangstellenden in:

- * Koningshof,
- * Duin en Kruidberg,
- * Schalkwijk (omgeving Molenplas),
- * Hekslootgebied: vogeltrek in de polder,
- * Herfstwandelingen in de Haarlemmerhout, Groenendaal en Caprera.

De grootste activiteit in deze periode was de paddestoelendag in Elswout, met ± 900 bezoekers, 4 dia-lezingen en 5 rondleidingen.

Ook werd er gewandeld op verzoek van de Ned.Chr.Vrouwenbond, afd.Bloemendaal met 11 personen in Duin en Kruidberg en in Midden-Heerenduinen.

Bij een 35-jarige bruiloft in Leyduin vormde een wandeling met 6 personen o.l.v.

een natuurgids van onze afdeling een onderdeel van het feestprogramma.

Ook werden weer schoolklassen opgevangen en begeleid in Thijssse's Hof en in het milieucentrum "Ecodroom".

Vijf IVN'ers van de afdeling zijn trouwe expositiemakers in dit milieucentrum en begeleidden:

- * de expositie "bijen" i.s.m. het bijengilde, bedoeld voor kinderen van 4-12 jaar;
- * de expositie "stinseplanten", in het kader van de manifestatie "Zuid-Kennemerland Natuurlijk" (600-700 bezoekers);
- * Duimelijntje", een expositie voor de 3-10 jarigen (900-1000 bezoekers);
- * de expositie "Diersporen", waarbij dankbaar gebruik werd gemaakt van de door de IVN-afdeling Geldrop beschikbaar gestelde panelen (900-1000 bezoekers).

Voor al deze tentoonstellingen werden door 1 of 2 IVN'ers lesbrieven gemaakt. Ook hielpen zij bij het ontvangen van scholen en individuele bezoekers. In totaal werden in het Ecodroom in 1988 11.000 bezoekers geteld.

In het Ecodroom werd een dia-lezing gehouden over paddestoelen. Lezingen over "Lente" (9 belangstellenden) en over "Herfst" (12 belangstellenden) vonden plaats in het Vrouwencafé in het Oude Posthuis te Heemstede.

In een wijkcentrum van Europawijk te Haarlem begeleidt een IVN'er het projekt "Wijktuin".

februari 1989

de secretaris,
Mieke Wilmerk
v.d, Waalslaan 20
Heemstede
tel.023-287528

(ter kennisname)

Bij het secretariaat is binnengekomen een

uitnodiging van het Provinciaal Bestuur van Noord-Holland

tot het bijwonen van een bijeenkomst op het landgoed "Hartenlust" te Bloemendaal op 16 maart j.l.

De gedeputeerde voor natuurbescherming en recreatie, de heer W.T. van Gelder, heeft bij die gelegenheid aan vertegenwoordigers van gemeenten uit de regio het boekje: "ZUID-KENNEMERLAND, GIDS TOT ECOLOGISCH BEHEER" aangeboden.

De uitgave van dit boekje is tot stand gekomen met behulp van gelden, door de provincie beschikbaar gesteld, in het kader van de nota Ecologisch Beheer. Dit gebeuren op "Hartenlust" betekende het startsein van een voorlichtingsprogramma, betrekking hebbend op het ecologisch beheer van de binnenduinrand van Zuid-Kennemerland.

Vele jaren geleden las ik een griezelig kort verhaal.

Het geheel speelde zich af in een ver warm land, waar zich een echtpaar ophield waarvan de vrouw iets moois met een andere heer kreeg. De bedrogen echtgenoot nam op subtiële wijze wraak: hij ving een naamloos insekt en toen zijn rivaal in diepe slaap lag, stopte hij het beestje in diens oor.

Het insekt deed wat onbespreekbare dingen in de hersens van het slachtoffer, hem daarbij ondragelijke pijnen bezorgend. Tenslotte kwam het dood uit zijn andere oor vallen.

Man opgelucht, maar niet voor lang: de echtgenoot deelde hem mee dat het griezelijke wezen een vrouwtje was, dat in de hersens van de arme man eiers had gelegd, die spoedig zouden uitkomen.

Een duivelse wraak.

Misschien roept het lezen van dit verhaal beelden bij u op van een ander, inheems insekt dat de twijfelachtige reputatie heeft in mensenoren te kruipen. Ze hebben aan deze vermeende gewoonte ook hun naam te danken, en over de handel en wandel van onze eigen oorworm, of oorkruiper, gaat dit artikel.

Toen ik enkele weken geleden het rolgordijn van mijn slaapsalet naar beneden trok, kwam er iets kleins en bruins uittuimelen.

Voor mijn voeten zocht een *Forficula auricularia* een goed heenkomen. Zeg maar oorworm (en niet -wurm) of oorkruiper.

Toen ik nog zeer jong was, placht mijn grootmoeder mij te waarschuwen tegen dit snedige wezen dat, als je even niet oplet, in je oor klimt, je trommelvlies doorboort -zodat je doof wordt- en dan iets onbestemds gaat doen in je hersenpan. Ik ben niet bang meer voor deze kleine wriemeltjes. Ze zijn nl. zeer interessant en nuttig en ik draag ze inmiddels een warm hart toe.

Overdag wordt er door hen in kieren en spleten, onder schors, de deurmat en iedere andere nauwe beschermde plek waar het goed toeven is, gerust. Ook dahlia's zijn geliefde schuilplaatsen.

Mijn eerder genoemde oma had daar een tuin vol van en als ze een paar van die grote bloemen afsneed om ze in een vaas te zetten, moest er eerst een legioen oorkruipers uitgeschud worden, die zich gaarne tegoed deden aan de bloembladen. Het zijn trouwens gemakkelijke eters, want ze lusten bijna alles. Levend of dood materiaal, het is hen om het even. Ze eten zowel plantaardig als dierlijk

materiaal, en zijn derhalve uitstekende afvalopruimers en doen goed werk. En ze zijn ongevaarlijk, ondanks de indrukwekkende tangen aan het achterlijf. Die tangen zijn bij het kereltje gekromd en bij het vrouwtje recht. Als de beestjes bedreigd worden, buigen ze het staartstuk met de formidabele wapens als een schorpioen over hun lichaam naar voren en nemen zo de vijand in de tang. Op de mensenhuid doen de knijpers niet veel, die is te taai.

Hoewel ik heel wat oorkruiers heb gezien, heb ik er nog nooit één zien vliegen. Ik wist niet eens dat ze dat in zich hadden. Maar oorkruiers hebben wel degelijk vleugels tot hun beschikking, die enigszins ingewikkeld liggen opgevouwen onder de korte leerachtige voorvleugels. Met enig omhaal kunnen die dunne vleugels uit hun hulsje worden geplukt, en de oorworm kan de lucht in.

Hoe verloopt het leven van een gemiddelde oorkruiper? Grotendeels in gezelschap, eenzaamheid is niet hun stijl. Als het nog zomert in de dreven, geven de volwassen dieren zich over aan paringsgeneugten, en als de herfst zijn intrede doet, trekken de dieren zich terug in winterverblijven, vaak een holletje onder de grond, of bovengronds op een beschutte plek.

Het vrouwtje wordt tijdens de winter terzijde gestaan door het mannetje en ze brengen in goede harmonie de koude tijd door. In het vroege voorjaar legt het vrouwtje ± 50 eieren, en wijdt zich vanaf dat moment helemaal aan haar hoopje nakomelingen. Het mannetje kan dan benen maken. Het oorkruiervrouwtje is een prima moeder: ze bewaakt en verdedigt haar kroost en de eieren worden door haar gelikt en schoongehouden, om te voorkomen dat schimmels er vat op krijgen. Indien nodig, zal het vrouwtje haar jongen tot de dood verdedigen. Oorkruiperkleuters lijken veel op hun ouders, ze zijn alleen kleiner en bleker, en hebben dunne rechte tangen. De vleugels ontbreken.

Na ongeveer zes vervellingen zijn de jongen volwassen en geslachtsrijp. Ze verlaten hun moeder en sluiten zich aan bij de kolonie. Het is dan inmiddels najaar geworden, en in de 8 à 10 maanden dat hun bestaan lang is, zullen ook zij zich -net als hun ouders- nuttig maken in uw en mijn omgeving.

Ze verdienen ieders waardering, dus gun die dieren een paar dahlia-blaadjes. Daar hebben ze wel oren naar.

Yvonne Beerthuizen

Een rups die vliegen vangt

Op de Hawaii-eilanden zijn spanrupsen aantroffen, die in staat zijn vliegen te vangen om ze vervolgens ook te verorberen. Deze rupsen hebben lange tastharen op hun rug en, als een vlieg de pech heeft die haren aan te raken, slaat de rups ogenblikkelijk toe en grijpt zijn slachtoffer beet met zes kleine kaken.

* MEDEWERKING

gevraagd aan een

DIA-INVENTARISATIE

Dia's zijn, ook binnen onze IVN-afdeling, een veelgebruikt medium ter illustratie van een lezing of kursusavond. Ze kunnen een duidelijke functie hebben tijdens een leeractiviteit, of zomaar boeiend/interessant zijn om naar te kijken.

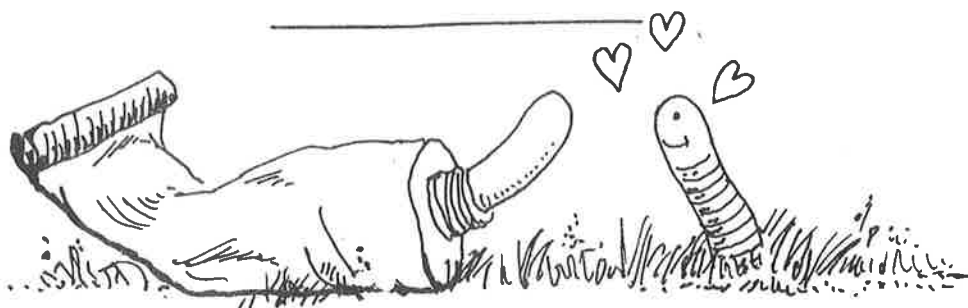
Bij het samenstellen van een activiteit als een cursus of een lezing, werd tot nu toe mede gebruik gemaakt van dia's van leden, die zo bereidwillig zijn hun materiaal voor dit doel ter beschikking te stellen. Het bestuur is hen hier heel erkentelijk voor.

Maar de dia-voorraad van deze leden is natuurlijk niet onuitputtelijk (hoewel dat er soms op lijkt). Graag zouden we over een ruimere keus aan materiaal en onderwerpen willen beschikken. Binnen onze afdeling is er vast een schat aan dia's over de meest uiteenlopende natuuronderwerpen. Om dit na te gaan, is dit stukje geschreven.

Als u over een dia-archief -hoe klein ook- beschikt, en u bent bereid om deze dia's uit te lenen, wilt u dan met mij contact opnemen? Denk niet te snel dat uw dia's van onvoldoende kwaliteit, of niet "bijzonder" genoeg zijn. Hoe vaak komt het niet voor, dat een zgn. slecht plaatje van groot belang is gebleken tijdens een instructie op een kursusavond!

U kunt er vanzelfsprekend van op aan, dat het geleende materiaal zorgvuldig zal worden behandeld. Daar zorgt niet alleen de nieuwe dia-projector voor, maar ook degene die uw dia's gebruikt.

Graag uw opgave naar: Niels van Esterik, telefoon 023-171655 (werk), of 356398 (thuis).

warmbloedige dieren in de winter

(thema-avond 15 november '88)

In de vorige TOORTS heeft Maureen al een korte verklaring gegeven waarom dieren en ook planten reageren op de wisselende seizoenen. De tweede thema-avond hebben we ons bezig gehouden met warmbloedige dieren, en dan vooral nog met de Nederlandse zoogdieren.

Welke manieren hebben zij om de winter door te komen? Op een rijtje gezet:

wegtrekken
dikke vacht
voorraad aanleggen
verhoogde activiteit
warme plekjes zoeken
winterrust
winterslaap

Natuurlijk zijn er dieren, die combinaties hiervan toepassen, bv. het aanleggen van een voorraad en het kweken van een dikke vacht.

Nu wil ik over ieder punt wel wat zeggen en enkele voorbeelden geven van dieren, die die methode gebruiken.

Wegtrekken. Iedereen weet intussen wel, dat veel vogels in de herfst naar het zuiden trekken om daar de winter te blijven. Maar niet alleen vogels trekken. In het hoge noorden van Europa en ook in N.Amerika trekken de rendieren naar wat zuidelijker streken dan waar ze in de zomer verblijven. Zoogdieren, die in het gebergte leven, trekken ook wat lager om daar te wachten op de lente. En in ons land hebben we de oudere mens, die in Spanje overwintert....

Dikke vacht. In de herfst groeit vooral de ondervacht aan. De vacht voelt dan steviger en stugger aan. De haren worden langer, wat vergroting van de isolerende luchtlaag tot gevolg heeft en ze komen bovendien dicht op elkaar te staan, wat een fijnere verdeling van de luchtdeeltjes geeft. Dit tesamen zorgt ervoor, dat het warmtebewarend vermogen flink omhoog gaat. Behalve dat de vacht dicht wordt, verandert ook de kleur enigszins. Deze wordt wat lichter: een lichtere kleur geeft minder warmte af. Vergelijk dit maar met een zwarte kachel, die juist veel warmte afgeeft. De ijsbeer en de poolvos zijn dus niet alleen wit vanwege de camouflage!

Verhoogde activiteit en warme plekjes. Een aantal dieren, zoals hazen en sommige muizen, zitten in de winter niet stil: ze zijn konstant bezig met zoeken naar eten. Deze grote bedrijvigheid zorgt ervoor dat er meer verbranding in het lichaam plaatsvindt en dus meer warmte wordt afgegeven, hetgeen handhaving van de temperatuur betekent. Het kost veel energie, dus moeten ze wel voortdurend zoeken naar eten. Er zijn ook muizen en andere dieren, die wat dicht naar de mens toetrekken en een warm plekje zoeken in schuren e.d. Vogels gaan wat meer in de wintergroene struiken zitten.

hebben al goede aanpassingen, als dikke vachten en een efficiënt energieverbruik. Dieren in winterslaap zijn waarschijnlijk uit de tropen afkomstig, en niet in staat de temperatuurswisselingen te compenseren. Het in slaap gaan van de zeven-slayer lijkt deze theorie te ondersteunen.

Natuurlijk is er met dit stukje niet alles gezegd over de winterslaap. Ik hoop wel, dat het duidelijk is dat de winterslaap veel verder gaat dan de winterrust, ~~en veel meer veranderingen in het lichaam teweeg brengt dan die winterrust.~~ En natuurlijk zijn ook lang niet alle zoogdieren van Nederland ter sprake gekomen. Op de thema-avond zelf hebben we met behulp van verschillende boeken, wat meer informatie opgezocht over enkele dieren en die aan elkaar doorverteld.

Als deze TOORTS uitkomt, is de laatste thema-avond waarschijnlijk al geweest; de werkgroep kursussen zal voor de zomer nóg een thema-ochtend organiseren (zie elders in dit nummer) en waarschijnlijk volgend jaar weer een nieuwe serie rond een ander thema opzetten. (Heb je daarover goede ideeën, geef die dan aan een van de leden door). We hopen weer veel IVN'ers op die avonden te zien!

Namens de werkgroep kursussen,

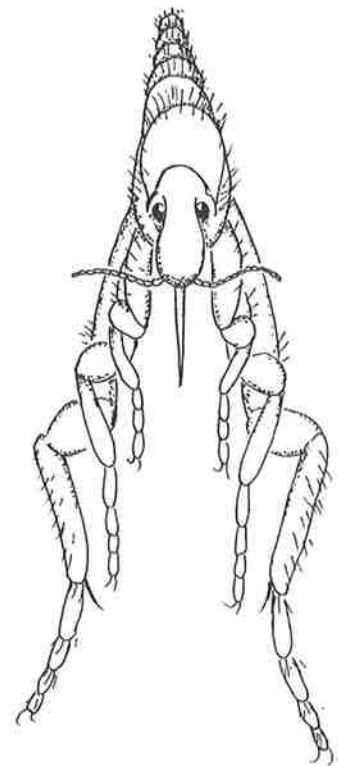
Anneke Wegman

Hoe overwinteren dieren in en om huis? (thema-avond 17 januari 1989)

Omdat de thema-avonden niet alleen bedoeld zijn om wat te leren, maar ook om elkaar weer eens te zien of te leren kennen, werd voor deze lesavond een speelse lesvorm gekozen: een quiz. Er werd gespeeld in groepjes van 4 personen. Na het stellen van de vraag, die soms door een kleine inleiding was voorafgegaan, werd er 1 à 2 minuten binnen de groepjes overlegd. Daarna vertelde elk groepje haar antwoord en volgde het goede antwoord, de puntentelling en aanvullende informatie over het betreffende dier. Vaak werden er door een van de aanwezigen nog meer bijzonderheden verteld, of werd er hard gelachen om gekke op- of aanmerkingen. Wie de winnaars zijn geworden, weet ik niet meer. Wel weet ik, dat het heel gezellig was, en dat was ook de bedoeling.

Over het onderwerp van deze avond: "Hoe overwinteren dieren in en om huis?", was in de literatuur weer zo weinig te vinden, dat besloten werd het onderwerp iets uit te breiden. Er werden niet alleen vragen gesteld over het overwinteren van dieren in en om huis, maar er kwamen ook allerlei eigenaardigheden van deze dieren ter sprake. Naast "weet"-vragen waren er ook teken- en luister-vragen. Een voorbeeld van een teken-vraag was de volgende opdracht:

Teken een vlo in vooraanzicht. Antwoord: zie plaatje hiernaast. Een vlo is zijdelings sterk afgeplat. Hij

leeft immers tussen haren of veren. Stekelkammen aan kop- en borststuk geven hem een goed houvast in de vacht, evenals de sterke, dubbele kammen aan zijn poten.

Vlooien zijn insekten. Er zijn over de hele wereld 1850 verschillende vlooiensoorten bekend; 54 daarvan komen in Nederland en België voor (o.a. de kattenvlo, hondenvlo, mensevlo en konijnevlo).

Net zoals alle insekten met een volkomen gedaantewisseling, kennen ook vlooien vier levensstadia: ei, larve, pop en volwassen dier. Ze hebben bloed nodig voor het produceren en leggen van eieren en zijn dus alleen parasitair in het volwassen stadium. In het larvale levensstadium halen ze hun voedsel uit afval. Ze komen alleen voor bij dieren, die een nestgedrag hebben (zoogdieren en vogels). Daar immers is zowel afval als bloed aanwezig.

Zoogdiervlooien planten zich vaak het gehele jaar voort, hoewel in de winter wat minder. Vogelvlooien moeten hun voortplantingstijd aanpassen aan de broedtijd van de vogels, want dat is de enige tijd dat de gastheer regelmatig een nest gebruikt. Het betrekkelijk geringe aantal vlooiensoorten op vogels (5% van alle vlooiensoorten) is een weerspiegeling van dit probleem.

Dat er ook vogelvlooien bestaan, heeft Joop Cronau aan den lijve ondervonden. Hij vertelde dat zijn zoon en hij, bij het nestkastonderzoek dat zij doen, vaak last hebben dat de vlooien hen bij honderden tegelijk bespringen, als ze een nestkast willen openen, waaruit de jongen al uitgevlogen zijn. De vlooien, die hen dan bespringen, zijn vlooien die te laat volwassen waren om nog op de vertrekkende vogels terecht te komen. Deze niet zo prettige ervaring bewijst niet alleen, dat er wel degelijk vogelvlooien bestaan, maar ook dat vlooien niet gastspecifiek zijn. Als het moet, zuigen ze het bloed van elk warmbloedig dier dat ze tegen komen.

Tijdens de volgende thema-avond komen de amfibieën en reptielen aan de orde. We krijgen hierbij extra steun en informatie van o.a. Niels van Esterik en Geert Veenstra.

Tot ziens dus op dinsdag 14 maart, 19.45 uur in de kleedruimte van het Openluchttheater op Caprera!

Namens de werkgroep Kursussen,

Maureen Hulshoff

.... "Wat sta jij er toch weer houterig bij!"

ganzen

ganzen

In de eerste plaats door het bericht in de pers naar aanleiding van het overlijden van de Oostenrijkse dierkundige Konrad Lorenz. Hij was destijds zeer bekend om zijn originele werkwijze in zijn onderzoek naar het gedrag van ganzen.

Het tweede bericht had te maken met het ganzenbeleid in Nederland. Al vanaf einde zeventiger jaren volgen bestuurlijk overleg en acties c.q. demonstraties over het ganzenbeleid elkaar met de regelmaat van de klok op.

Het teleurstellende bericht, waarvan hier sprake is, betreft de overheid, die opnieuw voor een periode van zes jaar een jachtvergunning dreigt te gaan afgeven aan een aantal welgestelde Franse jagers. De vergunning geldt bovendien een beschermd natuurgebied: "het verdonken land van Saeftinge" (uiterste oosthoek van Zeeuws Vlaanderen).

Deze berichten, zo dacht ik, vormen een gerede aanleiding om ook in de TOORTS eens aandacht te besteden aan en een plaatsje in te ruimen voor de ganzen.

Ik stel mij voor aan ganzen een serie artikeltjes te wijden. Het onderwerp is te breed om dat in één artikel te doen, of er zou een compleet TOORTSnummer aan kunnen worden gewijd, maar dan zouden we concurrentie aandoen aan het tijdschrift "VOGELS", en dat is

geenszins de bedoeling!

In bedoelde serie gaan de gedachten uit naar o.a. de volgende onderwerpen:

- * de verschillende ganzensoorten;
 - * herkomst, trek, rust- en fouragegebieden;
 - * het ganzenbeleid in Nederland;
- e.d.

Dus nu op in ganzenpas naar het augustusnummer van de TOORTS.
Tot dan.

Theo Litjens

FLORA-excursie

In het kader van de thema-avonden/dagen organiseert de werkgroep "cursussen" een ochtend, waarin de kennis van plantennamen opgehaald kan worden. Van een aantal planten zullen naam en veldkenmerken genoemd worden; andere planten worden met behulp van flora's gedetermineerd.

Deze excursie is op

4 JUNI VAN 10.-14 UUR in de Veerpolder

STARTPUNT:

Bij molen "de Veer" rechtsaf, de bochtige weg volgen tot u rechts een boerderij en links een parkeerterreintje aantreft. Daar, links van de weg, kunt u de auto of fiets stallen.

*Iedereen is van harte welkom.
Loepje, flora en eventueel potlood en opschrijfboekje meeneemen.*

voorontwerp

FLORA- EN FAUNAWET

Vorig jaar is het voorontwerp Flora- en Faunawet verschenen. In deze nieuwe wet wordt het grootste deel van de bestaande wetten overgebracht, die te maken hebben met de bescherming van wilde planten en dieren.

Deze wetten zijn in de loop van onze eeuw onafhankelijk van elkaar tot stand gekomen. Van een samenhangend geheel is geen sprake. Al in 1977 beloofde de regering de mogelijkheid van één wettelijke regeling te bekijken en nu, na elf jaar, ligt er eindelijk het voorontwerp voor een nieuwe wet op tafel: één wettelijke regeling, die het huidige stelsel van onsamenhangende wetten moet gaan vervangen.

De tekst wekt de indruk dat de wet één centrale doelstelling zal dienen: de bescherming van in het wild levende planten en dieren en hun leefgebieden. De minister van Landbouw en Visserij is er echter niet in geslaagd van het voorontwerp een hechte nieuwe eenheid te maken. De oude wetten zijn nog duidelijk erin te herkennen, vooral de Jachtwet. Niet alleen gaat ongeveer de helft van de artikelen over de jacht, het Jachtfonds en de Wildschadecommissie, ook de inhoud van die artikelen doet sterk denken aan de oude Jachtwet.

En dan zijn er nog eens 14 artikelen, die natuuronvriendelijke hobby's en folkloristische activiteiten beschermen, zoals de valkerij, het houden van inheemse sier- en kooivogels, het opzetten van dieren en het rapen van kievitseieren.

Een aantal bedreigde planten en dieren worden helemaal niet behandeld, zoals paddestoelen, korstmossen, ongewervelde dieren en de vissen uit de Visserijwet. Voor de hengelsport worden helemaal geen regels gegeven.

De Flora- en Faunawet kan pas een natuurbeschermingswet worden, als er een centraal artikel in wordt opgenomen, waarin wordt gesteld dat alle in het wild levende planten en dieren moeten worden beschermd. Er is immers alle reden om bezorgd te zijn over de planten- en dierenwereld. Van de flora dreigt ruim de helft van de soorten uit Nederland te verdwijnen. Bij de zoogdieren en de dagvlinders ligt het percentage tussen de 30 en 40. Van de amfibieën dreigt zelfs 90% te verdwijnen. Ook bij de uitheemse soorten is de situatie ernstig. Ongeveer een kwart van de vogels en bijna de helft van de zoogdieren die met uitsterven worden bedreigd, mag worden bejaagd of worden gevangen.

Na lezing van het voorontwerp dringt de vraag zich op, of de wetgever wel kiest voor het beschermen van al deze bedreigde soorten! Worden de dieren door de nieuwe Flora- en Faunawet beter beschermd dan door de oude wetgeving? Nauwelijks. Een paar soorten als voorbeeld:

Putter (*Carduelis carduelis*)

De putter is een zaadetende vogel die leeft in tuinen, parken, bosranden en andere zaadrijke vegetaties. Volgens het voorontwerp mag dit vogeltje nog steeds als kooivogel worden gehouden.

Het kweken in gevangenschap lukt niet en dus worden er steeds opnieuw putters uit de natuur gehaald. In Nederland is dat verboden, maar doordat ze als

kooivogel mogen worden gehouden, wordt de illegale vangst gestimuleerd. In de F&F-wet wordt een ring- en registratiesysteem geïntroduceerd, maar deze regeling is niet fraudebestendig. De ringen kunnen namelijk aan de poot van volwassen vogels worden geschoven. Wie controleert trouwens de tienduizenden kooien waarin pas gevangen putters kunnen zitten?

Hermelijn (Mustela erminea)

De hermelijn is één van de kleinste inheemse roofdieren en loopt langzaam in aantal terug. Zijn leefgebied is aangetast door de grootschalige landbouw: natte graslanden worden ontwaterd en kleine landschapselementen en muizenrijke plekje verdwijnen. Er vallen ook steeds meer verkeersslachtoffers. De hermelijn mag volgens de F&F-wet worden bejaagd, omdat het dier schade veroorzaakt. Hij vangt inderdaad een enkele keer pluimvee, maar dat is op te vangen door verbetering van afrasteringen. Het basisvoedsel van de hermelijn bestaat uit muizen, woelmuizen, woelratten en konijnen en het dier is dus beslist niet schadelijk.

Vos (Vulpes vulpes)

Volgens de F&F-wet mag de vos -net als volgens de huidige jachtwet- worden bejaagd, want dit roofdier zou schade veroorzaken en hondsdelheid verspreiden. Zijn menu is afhankelijk van het aanbod in het territorium, maar bestaat vooral uit muizen en konijnen. De schade aan pluimvee is te verkleinen door verbetering aan afrasteringen. Zonodig kan de schade worden vergoed. Door de jacht kan de verspreiding van hondsdelheid juist worden bevorderd. De vos is een territoriumgebonden dier. Jonge rekels trekken rond op zoek naar een territorium dat ze kunnen bezetten. Bij het afschieten van vossen komen er territoria vrij, die door soortgenoten van elders kunnen worden opgevuld. Door de jacht wordt de immigratie en de introductie van hondsdelheid dus eerder bevorderd dan bestreden.

Kievit (Vanellus vanellus)

De kievit is een steppevogel, die zich goed heeft weten aan te passen aan de Nederlandse omstandigheden. Hij broedt bij voorkeur in kort grasland, maar kan ook uit de voeten in de duinen en moerasachtige streken en is steeds vaker op bouwland te vinden. Hij eet vooral wormen en kevers en is dus onschadelijk voor de landbouw. De kievit en de grutto zijn de meest algemene weidevogels van ons land. De kievit komt als broedvogel in heel Nederland voor, maar eenderde deel van de 120.000 paren broedt in Friesland. Volgens de huidige Vogelwet mogen eieren worden geraapt van 1 maart tot 6 april. In Friesland mogen de eierzoeke zelf tot 13 april doorgaan; dit met het oog op de daar bestaande traditie. In de F&F-wet is dit verschil voor Friesland geschrapt. De EG-Vogelrichtlijn verbiedt het eieren rapen. Ten onrechte wordt in Nederland gebruik gemaakt van een uitzonderingsbepaling in deze richtlijn. Een groot bezwaar van het eieren rapen is de verstoring van hazen, reeën en alle soorten weidevogels. Volgens het voorontwerp moeten rapers een schriftelijke vergunning hebben, maar daarmee is nog niet te controleren waar, en hoeveel kievitseieren er geraapt worden. En hoeveel personen er betrokken zijn bij het rapen. Vorig jaar waren er uit diverse plaatsen in Friesland weer klachten te horen over illegale eierzoeke uit andere delen van het land. Bovendien is het rapen vanuit Friesland overgewaaid naar de rest van het land en er zijn nu tienduizenden eierrapers actief. Er heeft zich langzamerhand een intensief "raaptoerisme" ontwikkeld.

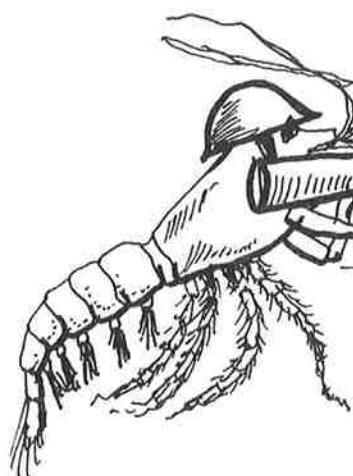
Watersnip (Gallinago gallinago)

De watersnip is mooi genoeg voor het biljet van 100 gulden, maar wordt vanwege het jachtgenot niet door de F&F-wet beschermd. Deze vogel broedt in moerassen, vochtige heidevelden en drassige weilanden. De meeste watersnippen broeden in

Scandinavië en zijn alleen in ons land te zien tijdens de doortrek in de herfst. De laatste decennia is er sprake van een sterke afname. Er zijn nu nog minder dan 5000 broedparen in Nederland, waarvan driekwart in Friesland. De oorzaken van deze achteruitgang zijn de peilverlaging van het water ten behoeve van de intensieve veeteelt en de zware jachtdruk in Europa. Toch blijft de watersnip in de F&F-wet een vogel, waarop gejaagd mag worden.

Het zal nog wel enige jaren duren, voordat de definitieve Flora- en Faunawet er is. Gezien de snelle achteruitgang van veel planten- en diersoorten kunnen we echter niet wachten met bewerking van de Vogelwet en de Jachtwet. Deze moeten zo snel mogelijk aan de verplichtingen van de EG-Vogelrichtlijn worden aangepast. Het ontwerp Flora- en Faunawet, dat uiteindelijk in de Tweede Kamer zal worden aangeboden, moet duidelijk méér het karakter en de inhoud van een beschermingswet krijgen. De particuliere natuurbeschermingsorganisaties en ook de Natuurbeschermingsraad zijn het in belangrijke mate eens welke aanvullingen en aanpassingen nodig zijn om tot zo'n echte beschermingswet te komen. Zij hopen dat de verantwoordelijke minister rekening zal houden met hun ideeën.

(Uit "Natuur en Milieu", juni 1988, fragmentarisch overgenomen uit een artikel van Huug van den Wall Bake)

EEN SCHERPSCHUTTER-GARNAAL

De ca. 5 cm. lange pistoolgarnaal heeft aan zijn rechterschaar een soort van pen-in-gat constructie, die hij op een argeloos naderend visje kan richten en op het juiste moment in beweging kan zetten.

Omdat de "pen" in een oogwenk in het "gat" schiet, ontstaat in het water een kleine vloedgolf, waardoor het visje even verdoofd wordt en de garnaal de kans krijgt zijn prooi te verschalken.

Lupine van 10.000 jaar oud

In 1954 ontdekte een mijnbouwingenieur in Centraal Yukon in Canada het tot nu toe oudste, nog kiemkrachtig zaad, ooit gevonden. Het lag in bevroren modder en moet zo'n 10.000 jaar oud zijn. Determinatie bracht aan het licht dat het het zaad van een arctische lupine betrof dat, nadat het in de grond gestopt en plant was geworden, volkomen identiek bleek te zijn aan de ons bekende lupine. We mogen dus concluderen dat de lupine al een zeer oud plantengeslacht is....

N I E U W E U I T G A V E N V A N H E T I V N

"Ik woon om de hoek"

Door Monica Penders, voor kinderen van 5-7 jaar. Hoofdpersonen zijn kinderen uit de 1e groep van de basisschool. Tussen de Nederlandse kinderen zitten een Afrikaanse jongen en twee meisjes uit Columbia en Indonesië. Ze wonen "om de hoek", maar komen van ver, waar alles anders is dan hier. Alledaagse gebeurtenissen worden vergeleken met situaties in de Derde Wereld.
Illustraties: Jenny Dalenoord. 36 pagina's met harde kaft. (f. 24,90)

Zoekkaart muurplanten

Een nieuwe zoekkaart om muurplanten op te zoeken. (f. 1,75)

Natuurgidsenkursuswerkboek

Door de drukker beschikbaar gesteld voor de natuurgidsenkursussen! Inklusief het naslagkatern is het 676 pagina's dik. Ter inzage bij leden van de BCN, de provinciale consulenten en de distriktsvertegenwoordiger in het landelijk bestuur. Eénmalig zal per afdeling, indien een natuurgidsenkursus wordt gestart, voor het kursusteam maximaal een 5-tal boeken gratis beschikbaar worden gesteld.
f. 45,- voor kursisten van natuurgidsenkursussen; f. 60,- voor IVN-leden;
f. 100,- voor buitenstaanders.

"Morgen wordt het beter"

Bij het consulentenschap n.m.b. te Utrecht is een audiovisueel programma + een tentoonstelling gemaakt over de inzet van vele vrijwilligers voor het behoud van natuur, milieu en landschap. Doel van het projekt: aandacht vestigen op deze vorm van vrijwilligerswerk. De tentoonstelling en video zijn gratis te leen, in principe alleen in de provincie Utrecht. Bij iedere consulent zal in de toekomst een videoband van het audiovisuele programma te leen zijn.
Voor adressen en tel.nummers: zie "Mens en Natuur".

"Vogels dichterbij" (kleurenbrochure)

In samenwerking tussen IVN en 'Ja, Natuurlijk' gemaakt over vogels in de woon-omgeving. Bij de brochure hoort een poster van de vogeltekenaar Ad Cameron.
(f. 4,95)

Vier Natuurwandelingen

De radio Volksuniversiteit heeft, samen met 4 IVN-afdelingen, een radiogroenkursus verzorgd. De 4 wandelingen zijn op cassettebandjes opgenomen. Een cassettehouder, 2 bandjes, een boekje met routebeschrijvingen en topografische kaarten zijn te bestellen bij het landelijk buro. (f. 17,75)

N I E U W E U I T G A V E N, elders te verkrijgen

Het is zuur met de zuivel / Graan te over

Twee boekjes van NOVIB over het voedselvraagstuk in de Derde Wereld, met een vergelijkend vraaggesprek over problemen in Nederland en de Derde Wereld, een overzicht van de ontwikkelingen in de zuivel- en graansektor in de Derde Wereld en, afsluitend, diskussietegenstellingen. Elk boekje telt 36 pagina's en is te bestellen bij NOVIB, Den Haag, tel. 070-421777 (f. 6,50p.s.)

Grazende vogels op boerenland

Een gezamenlijke uitgave van het Centrum Landbouw en Milieu (CLM) en de Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee, bedoeld voor boeren en met veel tips om schade te beperken. Over samenwerking tussen boeren, natuurbeschermers, jagers en overheid zijn voorbeelden opgenomen. 36 pagina's vierkleurendruk, met veel foto's en overzichtkaartjes. Informatie: CLM, tel.030-322481 (f. 7,50)

Bestuurswerk in vrijwilligersorganisaties

De Stichting Burgerschapskunde maakte een serie van 10 brochures, gericht op de beginnende bestuurder: 'Rechtspersoonlijkheid', 'Beleid maken', 'Vergaderen', 'Onderhandelen', 'Notuleren en ander schrijfwerk', 'Financiën', 'Publiciteit' en 'Vrouwen besturen'. Een inleidend deeltje heet: 'Besturen: mensenwerk' en de serie wordt afgesloten met een didaktische handleiding vol tips en oefeningen, om bestuursvaardigheden in groepen te trainen.

Prijs per deel: f. 6,50; de komplette serie: f.50,- (excl. porto). Te bestellen bij de Stichting Burgerschapskunde, Postbus 349, 2300 AH Leiden. Tel.077-121841
Betaling na ontvangst.

Katalogus Milieuboek (voorheen: Milieuwinkel)

Met honderden titels op natuur- en milieugebied. Op te vragen bij Milieuboek, Polaklaan 42, 1018 CT Amsterdam, tel. 020-244989.

Met chemisch afval gooit u meer weg dan u denkt

Het ministerie van VROM stelde deze heel leesbare en bruikbare brochure samen over klein chemisch afval. Te bestellen bij het ministerie van VROM, Van Alkemadelaan 85, 2597 AC Den Haag, tel. 070-264201.

Veilig leven met milieugevaarlijke stoffen

Een andere informatieve brochure van het ministerie van VROM. Voor bestellingen: zie boven.

hr. Jos Kluitters (wordt donateur)

hr.J.Beentjes (wordt lid van de afdeling Midden-Kennemerland)

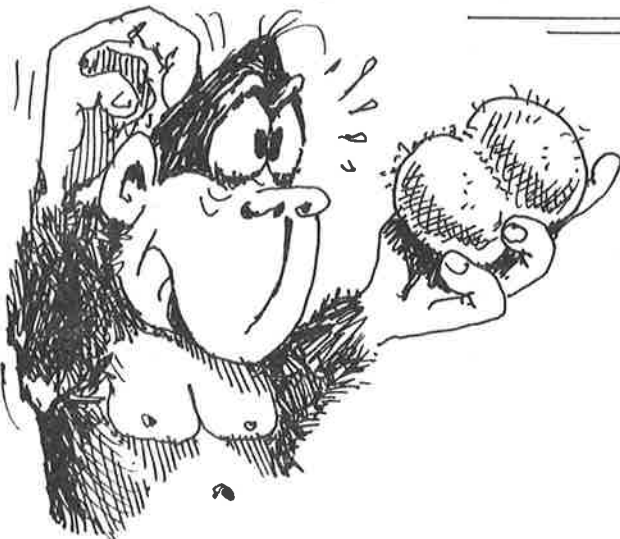
FIETSERS KUNNEN BETER *flink* DOORTRAPPEN

Een medewerker van het Amsterdamse AMC heeft berekend, dat de voor het lichaam meest ideale snelheid op de fiets ligt bij zo'n 100 omwentelingen van de trappers per minuut. Daarbij wordt namelijk maar 46% aan spierkracht van de berijder gevegd.

Iemand, die met een slakkegangetje over de weg gaat en niet meer dan ongeveer 40 omwentelingen per minuut maakt, schijnt maar liefst 70% aan spierkracht te gebruiken.

Hoe vreemd het ook moge klinken, maar bij flink doortrappen zult u minder energie verbruiken....

De kleinste bloeiende plant ter wereld schijnt de Wolffra Arrhiza uit de Eendekroos-familie te zijn. Dit wortelloos kroos, dat in zoet, stikstofrijk water gedijt en bolvormig is, meet maar 0,5 tot 1,5mm.

Als tegenstelling: de grootst bekende zaden komen van de Lodoicea Maldivica of "dubbele kokosnoot", die op de Seychellen groeit. Ze kunnen wel tot 20 kg. zwaar worden en hebben 10 jaar nodig om tot rijping te komen.

De Nederlandse naam staat voor de vorm van het zaad: het ziet er namelijk uit als twee tegen elkaar gegroeide kokosnoten.

Het is voor de geleerden nog steeds een raadsel hoe deze boomsoort op die ver van de bewoonde wereld verwijderde eilandengroep terecht is gekomen (de zaden zinken namelijk in water), maar nog meer, hoe ze zich voortplant.

Deze bomen groeien, vreemd genoeg, altijd op de top van een heuvel en het ligt dus in de lijn der verwachting dat ze, omdat de zaden immers zo zwaar zijn en daardoor de natuurlijke neiging vertonen om van de heuvel af te rollen, zich heuvelafwaarts zouden verspreiden. Maar niets blijkt minder waar te zijn: de jonge scheuten groeien weer alléén bovenop de heuvel en men moet dus voorzichtig concluderen, dat de -aanvankelijk richting voet van de heuvel gevallen- zaden zich eerst heuvelopwaarts verplaatsen, alvorens te ontkiemen.

Maar hoe gebeurt dat? De inheemse dieren zijn door hun afmeting daartoe zeker niet in staat. Ook het water kan de zaden niet verplaatst hebben omdat, zoals gezegd, ze in het water direct zinken. Voorlopig blijft dit probleem daarom één van de vele door de natuur niet prijsgegeven mysteries.

extra activiteiten

DEZE AKTIVITEITEN ZIJN BESTEMD VOOR
ONZE LEDEN EN DONATEURS.
INTRODUCÉS ZIJN WELKOM.

dinsdag 11 juli: DE POEL, Amstelveen
(Amsterdamse Bos).

Duur van de wandeling: 2 - 3 uur.

Vertrek 19.15 u. vanaf de parkeerplaats bij
zwembad Poeloever, te bereiken met buslijn
175 van Centraal Nederland (info:02977-27151).

Uitstappen halte Vredeveld; rit duurt $\pm 1\frac{1}{2}$ uur.

Coördinatie van de wandeling en adres voor aanbod/aanvraag auto-
vervoer: Jaap Kuypers, tel. 260144.

zaterdag 22 juli: DE BRAAK, Amstelveen (Amsterdamse Bos).

Duur van de wandeling: ± 2 uur.

Vertrek 10.00 u. bij de ingang van het Leger des Heils-gebouw,
iets vóór de ingang van het Jac.P.Thijssepark.

Bereikbaar met buslijn 175 (?) van Centraal Nederland (info:
02977-27151).

Coördinatie van de wandeling en adres voor aanbod/aanvraag auto-
vervoer: Jaap Kuypers, tel. 260144.

dinsdag 8 augustus: MIDDENDUIN, avondwandeling.

Vertrek 19.15 uur vanaf de ingang van CIOS, Duinlustweg, Overveen.
Coördinatie: Jaap Kuypers, tel. 260144.

DE BEDOELING VAN DEZE "VAKANTIEWANDELINGEN" IS:

* MEER KONTAKT MET ELKAAR TE KRIJGEN;

* ONZE EIGEN KENNIS UIT TE BREIDEN.

DAT LAATSTE PROBEREN WE TE BEREIKEN DOOR, AL "GRASDUINEND",
SAMEN TE WANDELEN. IEDERS INBRENG WORDT GEWAARDEERD.
WIE ALLEEN MAAR MEE WIL LOPEN, IS NATUURLIJK OOK WELKOM!

MEDEDELINGEN BETREFFENDE HET VOORJAARS- EN ZOMERPROGRAMMA

- * Tot en met juli/augustus staat het zomerprogramma definitief vast; zie achterzijde omslag.
- * De voorwandelingen staan open voor alle leden en donateurs.
- * ~~Willen degenen die de excursies willen helpen leiden, vroeg-~~tijdig contact opnemen met de coördinatoren? Wacht niet tot u wordt benaderd, maar neem zelf het initiatief!

- 9 april - HEKSLOOTPOLDER, wandeling.
Coördinator Fred Hagens (312427).
Voorwandelen in overleg.
- 15 april - VOGELENZANG, wandeling.
Coördinator Erik van Bakel (257228).
Voorwandelen in overleg.
- 16 april - HAARLEMMERHOUT, voorjaarswandeling.
Coördinator Claar de Jong (311723).
voorwandelen in overleg.
- p.m. 4 t/m 7 mei - weekend WEERRIBBEN
- 15 mei - KENNEMERDUINEN, wandeling.
Coördinator Theo Venings (372507).
Voorwandelen in overleg.
- 18 mei - MIDDENDUIN, vogelzangavond.
Coördinator Carla Leijzers Vis (384606)
- 21 mei - SCHULTE-KÜPERJANSHOF, wandeling.
Coördinator Wil van Beek (02520-17668).
Voorwandelen in overleg.
- 23 mei - LEIDUIN, vogelzangavond.
Coördinator Carla Leijzers Vis (384606).
- 28 mei - SPAARNWOUDE, fietstocht.
Coördinator Joop Cronau (240900).
Voorfietsen in overleg.
- 4 juni - HAARLEMMERHOUT, wandeling.
Coördinator Claar de Jong (311723).
Voorwandelen in overleg.
- 11 juni - DUIN EN KRUIDBERG, wandeling.
Coördinator Theo Venings (372507)-
Voorwandelen in overleg.

p.m. De wandelingen op 22 april, 18 en 23 mei, 25 juni,
15 augustus en de vakantiewandelingen op 11 en 22 juli
en 8 augustus worden niet voorgewandeld.

I V N agenda

zondag 9 april: HEKSLOOTPOLDER. Wandeling voor vroege vogelaars.
Georganiseerd i.s.m. de Ver.tot Behoud van de Hekslootpolder.
Vertrek 7.30 u.;hoek J.Gijzenkade/Vondelweg; duur 2-2½ u. Kijker meenemen!

zaterdag 15 april: psych Ziekenhuis VOGELLENZANG. Voorjaarswandeling;
planten, vogels en geschiedenis van het terrein.
Vertrek 9.00 u.; hoofdingang, Rijkssstraatweg 113 Bennebroek.

zondag 16 april: HAARLEMMERHOUT. Voorjaarswandeling.
Vertrek 10.30 u.; restaurant Dreefzicht, Fonteinlaan 1.

zaterdag 22 april: MIDDENDUIN Kruidenwandeling (wat is eetbaar, hoe bereiden we het?)
Vertrek 8.30 u.; Duinlustweg ingang CIO, Overveen. Duur van de wandeling 2½-3 uur;
maximum aantal deelnemers 30. Telefonisch opgeven bij Mona Schön-Westerduin (264411)
van 17 t/m 21 april (liefst 's avonds).
Voor maximaal 20 liefhebbers is er aansluitend een (2 à 3 u. durende) "kruidenmaaltijd"
bij Mona thuis: Schotersingel 49 Hrlm. Direkt opgeven bij aanmelding v.d. wandeling.

maandag 15 mei/2e Pinksterdag: KENNEMERDUINEN. Wandeling door het duinstruweelgebied
met grote kans op nachtegalelzang! Vertrek 10.00 u.; ingang Koevlak a.d. Zeeweg,
tegenover de watertoren. Toegangskaart verplicht.

donderdag 18 mei: MIDDENDUIN. Vogelzang-avond (nachtegalelzang o.a.!) i.s.m. Vogelwerkgroep
Haarlem. Vertrek 19.30 u.; Duinlustweg ingang CIO, Overveen. Kijker meenemen.

zondag 21 mei: SCHULTE - KÜPERJANSHOF. Wandeling.
Vertrek 10.30 u.; Couperuswende (Schrijversbuurt, Elsbroek) bij de ringvaart, Hillegom.
Bereikbaar met NZH-bus 50 of 93, halte A.Verweijlaan.

dinsdag 23 mei: LEIDUIN. Vogelzang-avond (nachtegalelzang o.a.!) in samenwerking met de
Vogelwerkgroep Haarlem. Vertrek 19.30 u.; parkeerplaats Leiweg, Heemstede - ZW.
Kijker meenemen.

zondag 28 mei: fietstocht door SPAARNWOUDE.
Vertrek 9.30 u.; gebouw Haarlems Dagblad, Oude Weg, Waarderpolder. Duur 2-2½ uur.

zondag 4 juni: HAARLEMMERHOUT. Wandeling.
Vertrek 10.30 u.; restaurant Dreefzicht, Fonteinlaan 1.

zondag 11 juni: DUIN en KRUIDBERG. "Bijna zomer"-wandeling.
Vertrek 10.00 u.; parkeerplaats Duin en Kruidberg. Toegangskaart verplicht.

zondag 25 juni: HEIMANSHOF, Hoofddorp. Wandeling met als thema: granen.
Vertrek 14.00 u.; Wieger de Bruinlaan. De Heimanshof is gelegen tussen de NO-randweg
van Hoofddorp en de skischans (zichtbaar vanaf de randweg); bij de kruising randweg/
Hoofdvaart rechtsaf (na de Hoofdvaart), dan de 1e weg links. Bereikbaar met buslijn
140 CN (info: 030-317031).

dinsdag 15 augustus: JACHTLUST (onderdeel van het Prov. Ziekenhuis, Santpoort).
Wandeling: geschiedenis van het terrein, flora en fauna.
Vertrek 19.15 u.; hoofdingang PZ, Brederodelaan 54, Santpoort - Z.

BELANGRIJK: de wandelingen duren ± 1½ uur. Deelname aan de activiteiten is gratis.
Voor beide geldt: tenzij anders vermeld.

NB : we maken onze mede-wandelaars erop attent dat het meenemen van honden, hoe
klein ook, verboden is bij bovenstaande wandelingen. M.u.v. de Haarlemmerhout.